

Three levels of investigational skills: high, medium and low are distinguished. The low level is characterized by the bland and the unsustainable nature of motivation to acquire investigational skills, limited artistic and professional thesaurus, and inability to pedagogically aimed performing analysis of vocal and instrumental pieces of music for children. The medium level is indicated by the presence in the future teachers of music of the motives of mastering the investigational skills, mediocre formation of knowledge fund, partial capacity to pedagogically aimed performing analysis of vocal and instrumental works for children. The high level is characterized by positive motivation to the attainment of the investigational skills, completeness and efficiency of the artistic and professional thesaurus, ability to perform pedagogically aimed performing analysis of vocal and instrumental works for children.

Key words: *criteria, indicators, levels of formation, concertmaster interpretational skills, future teachers of music*

УДК 73.31:37.036

А. А. Радієвська

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ СТИМУЛЮВАННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ЛІЦЕЯХ МИСТЕЦТВ

Проаналізовано методи, прийоми, форми стимулювання суб'єктивної зацікавленості учнів молодших класів до розвитку творчих здібностей у ліцеях мистецтв. Розкрито психолого-педагогічні основи стимулювання ціннісного ставлення учнів молодших класів до різних видів мистецтва, ліцею мистецтв, мистецької діяльності, власного (фізичного, психічного) «Я», творчої мистецької діяльності. Систематизовано методи і прийоми стимулювання, які розглядаються через зміст його реалізації у формах індивідуальної, групової та колективної творчості.

Ключові слова: *творчі здібності, стимулювання, суб'єктивна зацікавленість, ціннісне ставлення.*

Постановка проблеми. Сучасна шкільна мистецька освіта вимагає підвищення ефективності навчально-виховного процесу, пошуку методичного інструментарію стимулювання мотиваційної сфери творчої діяльності учнів молодших класів. Учені вважають, що поки що недостатня кількість учнів спрямовується до творчої діяльності. Виникає суперечність між потребою суспільства в яскравих особистостях, умотивованих до творчої діяльності та недостатністю методів і прийомів стимулювання молодших школярів до творчості.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема методичного забезпечення навчально-виховного процесу в молодших класах докладно розкрита у працях відомих дидактів Ю. Бабанського, В. Бондара,

М. Даниліна, І. Лернера, О. Савченко, М. Скаткіна, В. Тализіної; класифікацію методів і форм творчої діяльності вчителя мистецьких дисциплін здійснили О. Олексюк, Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Шевченко; питання педагогічного стимулювання досліджувалися Л. Божович, В. Давидовим, Є. Ільїним, К. Марковою, А. Кондратюком, З. Равкіною.

Аналіз наукових праць дозволяє розглядати стимулювання як посилення, збільшення мотиву, психологічний вплив ззовні на мотиваційний процес, виховання позитивного ставлення учнів молодших класів до творчої мистецької діяльності (Л. Божович, Л. Виготський, Є. Ільїн). Теоретичною основою стимулювання учнів молодших класів також є положення особистісно-орієнтованого підходу про необхідність розвитку в молодших школярів внутрішнього плану дій, рефлексії, інтелектуалізації, за допомогою яких учні стають суб'єктами навчальної діяльності, поведінки і спілкування (Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Кононко, О. Савченко). З урахуванням цих рекомендацій було поставлено завдання стимулювати особистісно-мотиваційну сферу учнів молодших класів ліцеїв мистецтв до розвитку творчих здібностей у мистецькій діяльності.

Мета статті – систематизація методів, прийомів і форм стимулювання зацікавленості учнів молодших класів до розвитку творчих здібностей у мистецтві.

Виклад основного матеріалу. *Першим* завданням у ході здійснення формульованого експерименту було обрано стимулювання ціннісного ставлення учнів молодших класів до мистецтва, ліцею мистецтв, мистецької діяльності. Передбачалося, що учні другого класу вже самостійно виявили спеціальні здібності в різних видах мистецької діяльності (хореографічної, музичної, образотворчої, театральної), накопичили емоційні враження в усіх видах мистецтва. Набуттю учнями молодших класів позитивних емоційних вражень про мистецтво сприяло *проведення мистецьких та тематичних концертів, шкільних фестивалів*. Ці заходи здійснювали переведення зовнішнього стимулу, який організовувався вчителем, у внутрішню мотивацію учнів до творчої діяльності. Використовувалися *завдання з поступовим ускладненням*: а) проспівай цю пісню ласкаво; рішуче; примхливо; б) відобрази танець Буратіно, Незнайки, Попелюшки; в) намалюй будинок Ліцею мистецтв № 133 кольоровими олівцями; ручкою; фломастерами. Таким чином формувалися перспективно-спонукальні мотиви учнів молодших класів до творчої діяльності, розвитку ціннісного ставлення до мистецтва, мистецької

творчості, ліцею мистецтв, у якому вони навчалися. Важливою умовою розвитку творчих здібностей учнів молодших класів ліцею мистецтв уважалися такі творчі якості вчителя, як чутливість, спостережливість до творчості вихованців-ліцеїстів. Прикладом були відомі діячі мистецтва-учителі, які одночасно створювали музичні твори (В. Птушкін, В. Пацера), танцювали в театрі опери та балету (С. Коливанова), співали на концертній естраді (Л. Давидович).

Для учнів, які відчували себе невпевнено на уроках мистецьких дисциплін (класичної або народної хореографії, хорового співу, театральних дисциплін тощо), створювалися *ситуації успіху*. Переживання радості від вдалого виконання танцю, пісні на уроці, або на шкільному концерті сприяло підняттю емоційного тону, підсилювало віру учнів у власні творчі можливості, сприяло появі впевненості. Застосовувалися засоби емоційно-духовного збагачення, розкріпачення емоційної сфери учнів. Використовувався *прийом емоційного впливу, драматизації*, за яким учитель за допомогою інтонації, образного слова, міміки або жестів виявляв ціннісне ставлення до мистецького твору, надавав естетичну характеристику. З метою активізації емоційно-чуттєвих процесів у навчально-творчій діяльності виконувалися вправи із завданням виразити емоційний характер артефакту під час виконання малюнку, пісні, танцю, мізансцени індивідуально та в груповій формі.

Інтерес до мистецтва підсилював прийом *здивування незвичайними цікавими фактами* мистецької творчості: перші музичні твори маленький В. А. Моцарт написав у трьохрічному віці; А. Бородин відомий у світі як автор шедеврів композиторської творчості та наукових здобутків світового рівня у сфері хімії; визнані композитори М. Римський-Корсаков та Ц. Кюї займали значні посади як морські офіцери високого рангу. Важливим засобом стимулювання зацікавленості учнів мистецько-творчою діяльністю були *ігрові та рольові навчальні завдання*. Невпевненим у собі учням на уроках народної або класичної хореографії пропонувалися ролі, які не вимагали спеціальної підготовки (Гра «Пори року», «Слухай сигнал»). Активним та творчим учням доручалися ролі більш складні (ігри «Козеня», «Зайчик», «Півник» [1, 77–84]).

Учні першого класу ознайомлювали з традиціями та колективом ліцею мистецтв м. Харкова, у якому вони навчалися, що стимулювало бажання учнів проявити себе в різних сферах мистецтва. Для учнів 2-х класів організовувалися *подорожі* до Харківського академічного театру опери та балету імені М. Лисенка, головною метою яких було формування

потреби учнів до самозмін, активності, самостійності у виконанні навчально-творчих завдань. Позитивним фактором розвитку творчих здібностей уважалася невимушена й вільна атмосфера, оскільки «мотивація досягнення, змагальна мотивація, мотивація соціального схвалення блокують самоактуалізацію особистості, утруднюють прояв її творчих можливостей», зазначає О. Кульчицька [2, 181].

З метою формування потреби позитивно оцінювати мистецьке довкілля, ціннісного ставлення до ліцею, у якому навчаються учні молодших класів, створювалися виховні ситуації. Улюбленим для учнів стало гасло «Мій ліцей – моя гордість», яке всіляко стимулювало емоційно-ціннісне ставлення до навчально-творчої діяльності в першій «alma mater». Основним мотиваційним чинником для учнів ліцею мистецтв були їхні перші виступи на сцені. Для цього застосовувалися улюблені засоби розвитку творчої особистості: учні вчилися виразному виконанню віршів, пісень, ігрових сценок, які виконувалися на виховних годинах, зустрічах з батьками тощо.

Другим завданням експерименту було стимулювання ціннісного ставлення учнів молодших класів до власного «Я», що передбачало усвідомлення себе суб'єктом розвитку спеціальних та творчих здібностей. Ураховували положення педагогічної психології про багатоаспектний прояв ціннісного ставлення особистості до себе. Спочатку на заняттях з хореографії, театрального та музичного мистецтва стимулювалося позитивне ставлення до власного *фізичного «Я»*. Відбулися *виховні бесіди* про слухність позитивного оцінювання дитиною своєї зовнішності, будови тіла, постави. На заняттях з класичного та народного танцю в навчально-виховний процес уключалися пластичні вправи для розвитку фізичних здібностей, які стали стрижнем розвитку спеціальних хореографічних здібностей та професійно важливих якостей молодших школярів. На заняттях з хорового співу для розвитку музичних здібностей пропонувалися дихальні фонопедичні вправи В. Ємельянова та психотерапевтичні поспівки В. Петрушина, спрямовані на створення позитивного образу «Я».

Ціннісне ставлення до власного *психічного «Я»* передбачало розвиток в учнів молодших класів здібностей пізнавати власні думки, переживання, прагнення, цілі й цінності, ставлення до себе. З цією метою вчителем надавалися домашні завдання «Пізнай себе», використовувалися рефлексивні вправи, які сприяли дбайливому й позитивному ставленню учнів до себе та своїх товаришів. Відбулися виховні бесіди з учнями

експериментальних класів про важливість серйозних зусиль для опанування мистецькою діяльністю, необхідності значної напруги, наполегливості, здатності багато годин творчо й самовіддано працювати [3, 229].

З метою охоплення учнів мистецькою творчістю, підтримки зацікавленості в роботі організовувалися ігрові ситуації, за якими їм пропонувалося взяти участь у колективному обговоренні позиції учнів «Я – творча особистість», а іншим – знайти позитивні якості свого товариша з огляду на його внесок у творчо-концертне життя класу.

Значна увага приділялася реалізації *третього завдання* – стимулюванню суб'єктивної зацікавленості учнів молодших класів лицю мистецтв до творчої діяльності. З цією метою створювалися умови для наближення творчої діяльності учнів до кола найбільш значущих. Учням пропонувалися елементарні *завдання для розвитку творчого мислення, творчої уваги, творчої уяви*. Зокрема: 1. Які позитивні риси ти маєш, чи допоможуть вони тобі змінити життя твого хорового колективу? 2. Як ти справляєшся з творчими хореографічними вправами, чи вони тобі подобаються, чи можеш ти сам запропонувати якесь нове творче завдання? 3. Подивись на два малюнки ... знайди 10 однакових речей. Знайди відмінності. 4. Як ти думаєш, що можна вдосконалити в цьому малюнку (використати іншу фарбу, виключити якісь деталі?).

Стимулюванню суб'єктивної мотивації молодших школярів до розвитку власних творчих здібностей сприяло проведення *годин спілкування*, на яких учитель прагнув, аби стимул ставав для учнів суб'єктивно значущим. Усіляко підтримувалося бажання учнів запитувати вчителя, брати участь у творчих проектах, виконувати завдання по-новому, захоплюватися новим матеріалом, виявляти емоційний підйом у навчально-творчій діяльності. Учням пропонувалися навчально-творчі завдання: створити зразки мистецьких творів, зміст та форма яких заохочують дітей до творчої діяльності (домалювати, доспівати, скласти закінчення казки, вставити рими у вірш, доповнити казку новими героями або створити новий сюжет казки (О. Савченко). У процесі відбору змісту виховання враховувалася особистісна орієнтація учнів до розвитку творчих здібностей. Особлива увага приділялася усвідомленню ними значущості навчально-творчої мистецької діяльності, розвитку мотивації до самооцінки власних творчих здібностей.

Для розвитку творчих здібностей учні стимулювалися до *колективних форм творчості*, організовувалися й проводилися сумісні вправи не за шаблоном, а в процесі суб'єктивної творчості (з видумкою, імпровізацією).

Зокрема, учням-хореографам 2-го класу, разом із «музикантами» та «театралами», було запропоновано взяти участь у підготовці шкільного концерту до ЄВРО-2012. Для цього вчителем разом із учнями та батьками було складено план, створено ініціативну групу, до якої увійшли «творці», що прагнули висувати гіпотези, відбирати необхідні теми, відкидати зайве. У подальшому було відокремлено групи: а) акторів, які знайшли й адаптували етюди та драматичні сценки до концертного виступу; б) музикантів, які разом з учителем обрали вокальні або інструментальні номери для концерту; в) хореографів, які створили танцювальні композиції на сюжет обраних сценок. Організація виступів здійснювалася з огляду на структуру гри: 1. Наявність теми та сценарію драматизації. 2 Підготовчий етап. 3. Розподіл класу на групи, виявлення ролей між учасниками групи. 4. Концертний виступ учасників гри. 5. Підбиття підсумків; індивідуальна, групова, колективна оцінка діяльності.

Таблиця 1

Методи і прийоми стимулювання суб'єктивної зацікавленості учнів молодших класів ліцею мистецтв до розвитку творчих здібностей

Методи і прийоми	Зміст реалізації
Емоційне стимулювання	Активізація сприймання зовнішнього стимулу до розвитку творчих здібностей
Ситуація успіху, метод емоційного впливу	Стимулювання переживання радості від вдалої творчої дії; пропозиція емоційного ставлення до художнього образу мистецького твору
Ігрові навчальні завдання та навчально-творчі ситуації	Завдання випробування власних творчих здібностей у ролях різних персонажів, символів художніх образів
Фізичні та рефлексивні вправи	Розвиток здібностей пізнати власне «Я» – фізичне, психічне, соціальне
Прийоми здивування цікавими фактами та постановки перспектив	Підкріплення ціннісного ставлення до себе, власних творчих здібностей
Колективні мистецькі проекти	Вирішення завдань планування, організації та аналізу творчого мистецького проекту
Екскурсії до театрів (опери та балету, ляльок, російської драми, філармонії)	Стимулювання розвитку творчих якостей особистості

З метою стимулювання суб'єктивної зацікавленості молодших школярів до розвитку власних творчих здібностей формувалися безпосередньо-спонукальні мотиви, здібності до рефлексії. Особливо впливало на формування позитивного ставлення до творчої діяльності

відвідування сцени та куліс театру опери та балету, що дозволило учням зрозуміти складність та одночасно привабливість творчої діяльності артиста опери та балету, усвідомити специфіку діяльності артиста балету, відслідковувати сюжетну лінію спектаклю, зосередити увагу на творчих здобутках акторів, співаків, артистів балету. Важливим завданням для них був рефлексивний аналіз змін зовнішнього та внутрішнього обліку артистів, які відбувалися згідно драматургії спектаклю, спостереження за емоційно-творчою складовою діяльності артиста, діяча мистецтва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, розвиток творчих здібностей учнів молодших класів ліцеїв мистецтв вимагає підготовки вчителів профільних класів до використання методів (емоційного впливу, колективні мистецькі проекти, ігрові навчальні завдання, фізичні та рефлексивні вправи), прийомів (емоційного стимулювання, здивування та постановки перспектив), форм (екскурсії, зустрічі, уроки-концерти, уроки-фестивалі, виховні години) стимулювання суб'єктивної зацікавленості учнів до навчально-творчої діяльності.

Перспективами подальшого дослідження є аналіз змісту творчого компоненту мистецької освіти учнів молодших класів у ліцеях мистецтв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колногузенко Б. М. Методика роботи з хореографічним колективом. Ч. 1. Хореографічна робота з дітьми : навч. пос. / Б. М. Колногузенко. – Х. : ХДАК, 2004. – 153 с.
2. Кульчицька О. І. Обдарованість та психологічні механізми її розвитку / О. І. Кульчицька, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер // Педагогічні технології: наука-практиці : навчально-методичний щорічник ; за ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2002. – Вип.1. – 281 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва / Галина Микитівна Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

РЕЗЮМЕ

Радиевская А. А. Методы и приемы стимулирования субъективной заинтересованности учащихся младших классов к развитию творческих способностей в лицах искусств.

Проанализированы методы, приёмы и формы стимулирования субъективной заинтересованности учеников младших классов к развитию творческих способностей в лицах искусств. Раскрыты психолого-педагогические основы стимулирования оценочного отношения учеников младших классов к различным видам искусства, лица искусств, физическому и психическому «Я», творческой деятельности в искусстве. Систематизированы методы и приёмы стимулирования, которые рассматриваются через содержание их реализации в формах индивидуального, группового и коллективного творчества.

Ключевые слова: творческие способности, стимулирование, субъективная заинтересованность, ценностное отношение.

SUMMARY

Radjevsk A. Methods and techniques of stimulation of subjective junior pupils' interest to the development of creative abilities in the lyceums of arts.

In the article the methods, techniques and forms of stimulation of subjective junior pupils' interest to the development of creative abilities of the lyceum of arts are analyzed. The psychological and pedagogical foundations of encouraging of the value-based attitude of the junior pupils to different kinds of art, the lyceum of arts, artistic activity, own (physical, psychological) «I», creative artistic activity are revealed. The methods and techniques of stimulation which are considered through the content of their implementation in the forms of individual, group and collective creativity are systematized.

Stimulation is considered to be the increase of the motive, the psychological impact from the outside on the motivational process, education of the positive attitude of the junior pupils to the creative artistic activity. The theoretical basis of stimulation of the junior pupils also have the provisions of personality oriented approach about necessity of development of younger schoolchildren an internal plan of action, reflection, intellectualization, with the help of which pupils become the subjects of educational activity, behavior and communication.

The first task in the implementation of the basic experiment was chosen to stimulate the value-based attitude of the junior pupils to art, the lyceum of arts, artistic activity. It was assumed that the pupils of the second class have independently discovered special abilities in various kinds of artistic activities (dance, music, art, theatre), have emotional experience for all types of art. The acquisition of pupils of elementary grades of positive emotional impressions about the art was facilitated by the artistic and thematic concerts, school festivals.

The second task of the experiment was to encourage value-based attitude of the junior pupils from accessing his own «I», which involved the awareness of himself as a subject of development of special and creative abilities. Take into account the provisions of pedagogic psychology of diverse manifestation of valuable relation of personality to himself. First at the lessons of choreography, theatrical and musical art the positive attitude to their own physical «I» was stimulated. Then the lectures about the correctness of the positive assessment by the child of the appearance, shape, posture are held.

Key words: creative abilities, stimulation, subjective interest, value attitude.

УДК 373.5.015.311:111.852:73/76

І. В. Руденко

Інститут проблем виховання НАПН України

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті викладено узагальнені висновки експериментального дослідження теоретичної та методичної бази й механізми творчої активності у філософській і психолого-педагогічній концепції особистості, психофізіологічні особливості творчої активності молодших підлітків і унікальність виховного потенціалу мистецтва у процесі формування ціннісних орієнтацій, творчого мислення та досвіду пошукової діяльності дитини. Реалізація методики передбачає цілісний комплекс творчорозвивальних вправ, художньо-творчих і частково-пошукових завдань.

Ключові слова: творча активність молодших підлітків, виховний потенціал образотворчого мистецтва, критерії та рівні творчої активності, інноваційні художньо-педагогічні методи, форми та засоби.